

Приказ

**МОРФОЛОШКО-СЕМАНТИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ БРОЈЕВА
У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**
Горан Зељић (2016). Београд: Учитељски факултет, 302 сир.

Књига Горана Зељића *Морфолошко-семантичке карактеристике бројева у српском језику*, двадесет и седма књига у едицији *Монографије Учитељског факултета у Београду*, представља допуњену верзију докторске дисертације истог имена, одбрањене 2012. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду. У њој Зељић даје свеобухватан преглед бројева, врсте речи разнородне по морфосинтаксичком понашању и семантици.

Монографија има пет главних целина – „Увод“, „Бројеви у систему врста речи“, „Класификација бројева“, „Типови бројевних конструкција“, „Закључак“ – а на крају је, поред списка литературе и извора, и „Прилог“, који садржи примере промене основних бројева.

У „Уводу“ Зељић пише о методу и циљу свог рада, корпусу на коме је анализа заснована, као и претходним, релативно малобројним радовима посвећеним бројевима. Прегледом граматика – и школских и универзитетских, и оних намењених матерњим говорницима, као и оних намењених странцима – долази се до закључка да је стање у њима и у коришћеним речницима

– шестотомнику и једнотомнику Матице српске, те великом речнику Српске академије наука и уметности – неуједначено на плановима потподеле, терминологије, као и промене самих бројева.

Истраживање је засновано на стандардном језику српских писаца рођених после 1950. године, београдских дневних новина и телевизијских емисија, али ту су и дела неких модерних класика, попут Андрића, Селимовића и Ћопића, дела преводне књижевности, а има и примера из електронског корпуса Математичког факултета у Београду. Анализа заснована на тим изворима за циљ има да провери досадашње погледе на морфолошке, синтаксичке, семантичке одлике бројева и њихов статус као врсте речи, али и да укаже на даље тенденције које се тичу њихове промене.

После прегледа дефиниција бројева које су претходници дали, аутор у другом поглављу износи своју: „Бројеви су променљива, несамостална врста речи којом се означава тачан број онога што значи именица или који је по реду појам означен именицом“ (стр. 25). И у следећем поглављу се пре давања

нове класификације разматрају оне претходне, којих има чак осам у граматикама, различитих не само термилошки већ и по томе како разврставају исте језичке јединице. Шаренилу доприносе и речници, као и неке врсте бројева (умножни, приложни и деони) које се јављају другде у литератури. Зељић нуди потом своју систематичну класификацију с две велике групе:

1. Кардинални (главни) бројеви
Њих чине подгрупе: основни бројеви, збирни бројеви, бројевни¹ придеви, бројевне именице (на -ица и оне разломачке) и апроксимативни бројеви.
2. Ординални (редни) бројеви

Главни део монографије посвећен је, потом, детаљном разматрању сваке од ових врста и подврста с морфолошког и семантичког аспекта, што је поткрепљено многим примерима. Највише пажње, што је логично, даје се основним бројевима – и у поглављу

¹ Аутор се одлучио за придев *бројевни*, а не *бројни*, који неки други аутори користе, како би се везао за *бројеве* као врсту речи наспрам *броја* као граматичке категорије.

које се тиче класификације, и у оном које се тиче бројевних конструкција с њима.

Најзначајније јесте морфолошко понашање бројева „два“, „три“, „четири“ и „оба“, то јест бројева уз које именица стоји у паукалу – „малој множини“. Забележени су примери с деклинираним бројевима и у беспредлошким и у разним предлошко-падежним конструкцијама, а посебно су истакнути примери с одређеним именицама – најчешће онима које долазе у пару: *рука, шака, нога; сѝрана* (= *ѝарѝија, земља*). Аутор закључује да велики број конструкција с бројем у падежу уз неки предлог упућује на то да се деклинабилност не губи. Посебну слику показује локатив, за који је забележено најмање примера с промењеним бројем; Зељић то објашњава обавезном употребом предлога уз овај падеж, што га чини најподложнијим појави „скамењеног акузатива“.

Семантички, најзанимљивије је указивање на развој полисемантичке структуре речи „један“, која, осим примарног, има и седам секундарних значења. Треба поминути и да се као посебна подврста издвајају бројевни придеви, односно облици који би одговарали збирним бројевима у множини код неких других аутора. Они, као придевске речи, мењају род, број и падеж у зависности од именице (*pluralia tantum* најчешће) уз коју стоје. Што се тиче бројевних именица, Зељић се опредељује да речи *сѝоѝина, хиљада, милион* и ми-

лијарга третира као основне бројеве због њихове прецизне квантификације и тога што имају цифру као значењски еквивалент. Међу именице сврстава оне на -ица (и за мушка лица, и за оцене), -ка, -ак, -ина и апроксимативе на -ак (редом: *двојица, јединица, двојка, груѝак, ѝређина, десетак*). Аутор код апроксимативних конструкција на -их (стр. 164) пише да се за одређивање временског периода узима прогресивни смер, па „седамдесетих година = од 1970. до 1979. године“, али наводи и да је „код особе седамдесетих година регресивни: мање од седамдесет, по угледу на значење израза 'ући у седму деценију живота' = навршити шездесет прву годину“, мада напомиње да је данас у пракси ипак и ту заступљен прогресиван смер.

У поглављу „Типови бројевних конструкција“ посматрају се, разврставају и наводе типови конструкција карактеристични за сваку подврсту бројева, али тек пошто се скрене пажња на то да типична двочлана конструкција синтагми (број + именица) није и једина могућа, већ да постоје и оне попут: *једну једину жељу, једни груѝима, ни један ни груѝи, у деветѝ увече* и слично. Наведене су многе структурне комбинације, али, као што аутор у „Закључку“ пише, то није детаљан попис, већ полазиште за будућа истраживања – што се нама чини врло занимљивим. „Закључак“ прегледно обједињује све дотад речено, а укратко скреће пажњу и на граматичку норму и њен однос према збирним бројевима,

ма, бројним придевима и деклинабилности бројева „два“, „три“ и „четири“.

Прегледи стања (промене, заступљености одређених облика, бројности одређених конструкција) дати су путем бројних табела. Посматране ван контекста, табеле саме јесу прегледне, али би било добро да им је током графичке припреме било дато мало више простора да „дишу“. Исто важи и за набрајање конструкција – мало већи размаци између одељака допринели би лако визуелном издвајању једних конструкција (и њихових ширих или ужих целина) од других.

Монографија *Морфолошко-семантичке карактеристике бројева у српском језику* биће врло корисна јер, с једне стране, даје преглед досадашњих погледа на бројеве као врсту речи, док, с друге, даје и своје виђење тог недовољно проучаваног проблема, чиме отвара простор за даља истраживања, посебно на плану односа норме према неким питањима у вези са бројевима и на плану могућих конструкција с речима ове врсте. Ова књига доноси прецизнију класификацију подврста бројева, што ће бити од значаја за наставу српског језика на учитељским/педагошким факултетима, а што ће се касније одразити и на методике везане за њега.

Ана Љ. Пејровић
Универзитет у Београду,
Учитељски факултет